Nota Natuur- en Landschapsbeheer door vrijwilligersorganisaties

September 2011

Aanleiding

Op 3 november 2011 heeft de Raad uitgesproken dat het wenselijk is om te komen tot een ander natuur- en landschapsbeheer waarbij de gemeente onderzoekt of het mogelijk is meer uit te besteden aan vrijwilligersorganisaties. Daarbij is de Raad ervan uitgegaan dat er bezuinigd kan worden en tevens meer geld vrijkomt voor de vrijwilligersorganisaties. Daarnaast heeft de Raad uitgesproken dat het wenselijk is te komen tot een ander bosbeheer waarbij de gemeente al dan niet in samenwerking met vrijwilligersorganisaties de uitvoering op zich neemt. Ook daardoor zou er mogelijk een bezuiniging te realiseren zijn.

Van januari tot april 2012 heeft een onderzoek plaatsgevonden naar de mogelijkheden om beheeractiviteiten over te dragen aan vrijwilligersorganisaties en daarmee een bezuiniging te realiseren.Dit heeft geresulteerd in een onderzoeksrapport[1] Het onderzoeksrapport is de basis geweest voor gesprekken met vrijwilligersorganisaties en geeft inzicht in de mogelijkheden voor overdracht van de beheer- en onderhoudstaken. In augustus 2012 hebben de gesprekken plaatsgevonden waarin het onderzoeksrapport is besproken. Het volledige onderzoeksrapport met daarin de criteria en beoordeling voor overdracht aan vrijwilligers vind u in bijlage 1.

Het onderzoeksrapport en de reacties van de vrijwilligers daarop, zijn de input geweest voor deze nota. In deze nota wordt beschreven hoe de huidige werkwijze is en hoe de nieuwe situatie wordt met de daarbij horende uitgangspunten.

Afbakening

Binnen de gemeente Gemert-Bakel zijn meerdere projecten waarmee het vraagstuk een relatie heeft. Om ervoor te zorgen dat hierin afstemming plaatsvindt is het belangrijk om uitgangspunten te formuleren en het vraagstuk af te bakenen. Te beginnen met de afbakening van het gebied. In deze nota wordt gekeken naar beheer van natuur en landschap *buiten de bebouwde kom*. Het beheer van natuur en landschap binnen de bebouwde kom wordt apart uitgewerkt binnen het project “groenonderhoud door verenigingen, buurtschappen en individuen”. Als uitgangspunt is de huidige situatie genomen.

Visie

Het landschap in Gemert-Bakel is een uniek en divers geheel. Een geheel dat niet tot stand zou zijn gekomen zonder de inzet van de verschillende bewoners en gebruikers van het landelijk gebied. Dit willen wij graag zo houden en liever nog, verbeteren. De aanleg, het beheer en de instandhouding van kleine landschapselementen in onze gemeente is van groot belang voor het behoud van biodiversiteit, de cultuurhistorische en landschappelijke waarden en daarmee voor de leefbaarheid en recreatie binnen Gemert-Bakel. De gemeente Gemert-Bakel stimuleert om deze reden al vele jaren het natuur- en landschapsbeheer door vrijwilligers. Deze vrijwilligers zorgen ervoor dat karakteristieke landschapselementen zoals knotwilgen en poelen onderhouden worden. Ook zetten zij zich in voor bepaalde diersoorten zoals slechtvalken, gierzwaluwen en vlinders en verzorgen zij educatieprojecten. Het werk van deze vrijwilligers is een heel belangrijke ondersteuning voor het behoud van het Gemert-Bakelse cultuurlandschap.

Zonder vrijwilligers zou de Gemert-Bakelse samenleving minder leefbaar zijn. Vrijwilligers verzetten enorm veel werk en staan voor zelfredzaamheid en verantwoordelijkheid van de burger. De gemeente Gemert-Bakel waardeert haar vrijwilligers en wil actief de vrijwilligersorganisaties kansen en ondersteuning bieden. Hierdoor kunnen ook in de toekomst kwaliteiten behouden worden, die alleen kunnen bestaan dankzij vrijwillige inzet.

[1] *Onderzoeksrapport natuur- en landschap door vrijwilligersorganisaties april 2012*

Conclusies onderzoeksrapport

De verschillende beheeractiviteiten zijn beoordeeld op mogelijke uitvoering door vrijwilligers. Hierbij is gekeken of de vrijwilligersorganisaties in staat zijn om het beheer voor deze onderdelen uit te kunnen voeren. Denk aan aanwezigheid van kennis en vaardigheden, bepaalde certificaten en noodzakelijk gebruik van groot materieel. Daarnaast is als voorwaarde gesteld dat de overdracht naar vrijwilligers een bezuiniging moet opleveren. Deze bezuiniging wordt niet gerealiseerd bij de beheeractiviteiten bosbeheer, afvalbakken en onderhoud van recreatieve fiets- en wandelpaden. Deze activiteiten worden (ook) om die reden niet geschikt geacht voor uitbesteding aan vrijwilligers.
De beheeractiviteiten die goed over te dragen zijn aan vrijwilligersorganisaties en een bezuiniging opleveren zijn beheer van hoogstamfruitbomen en knotbomen, snoeien van houtsingels, houtwallen en kleine bospercelen, bloemenweides/bloemrijk grasland en kleinschalig onderhoud van poelen. Daarnaast kunnen ze ondersteunen bij het bosbeheer voor wat betreft het uitvoeren van deeltaken.

Input vrijwilligers

In juli 2012 zijn de reacties binnengekomen op het onderzoeksrapport. Vervolgens hebben in augustus 2012 gesprekken plaatsgevonden met vrijwilligersorganisaties Stichting Landschap Bakel-Gemert (SLBG) en Stichting Behoud Handelse Bossen (SBHB).
Beide organisaties konden zich in grote lijnen vinden in de conclusies van het onderzoeksrapport. Zij gaven beiden aan te willen werken volgens de organisatievorm zoals deze is gekozen in het concept-driejarenplan, opgesteld door Stichting Landschap Bakel-Gemert en nieuwe bestuursleden van De Specht. Hierin is SLBG een soort van overkoepelend orgaan waaronder alle werkgroepen, samenwerkende partners en NEC De Specht een heldere positie krijgen. Als volgens die vorm gewerkt wordt kunnen de beheeractiviteiten voor vrijwilligers door SLBG gecoördineerd worden en kunnen de verschillende werkgroepen en overige vrijwilligersorganisaties zelfstandig functioneren. NEC De Specht heeft daarbij als core-business natuureducatie.
Aangegeven is dat er tijd nodig is om de vrijwilligers (weer) te activeren en het op dit moment ook lastig in te schatten is welke hoeveelheid aan beheeractiviteiten overgenomen kunnen worden. Stichting Behoud Handelse Bossen heeft bijvoorbeeld aangegeven genoeg te hebben aan de activiteiten binnen ‘het Handelse’.
Er zijn twijfels geuit bij de hoogte van de beheervergoedingen en gevraagd is om deze in ieder geval na bijvoorbeeld een jaar te evalueren en eventueel bij te stellen. Daarnaast is duidelijkheid gevraagd over de voortzetting van de STIKA-regeling, uitleen van materieel van de gemeente en aandacht voor beheer van de bosranden.

Huidige situatie – hoe doen we het nu?

Het onderhoud van natuur- en landschapselementen buiten de bebouwde kom wordt door de gemeente (onderhoudsdienst), aannemers, Atlant Groep en vrijwilligersorganisaties uitgevoerd. Met een aantal aannemers en de Atlant Groep zijn contracten afgesloten tot 2013 of zelfs 2014.

Onderhoud en beheer particuliere landschapselementen
Provinciale regeling:STIKA
In mei 2010 is het stimuleringskader groene en blauwe diensten (STIKA) vastgesteld dat wordt verzorgd door de provincie Noord-Brabant. Het doel van deze regeling is het op duurzame wijze verbeteren en behouden van het landschap. Bewoners van het platteland kunnen een subsidie krijgen als zij landschapselementen aanleggen en/of beheren op hun terrein. Het gaat hierbij om bijvoorbeeld houtwallen, poelen, solitaire bomen en bloemrijke perceelsranden. Er zijn meerdere landschap- en randenpakketten uitgewerkt en de regeling kent 3 recreatiepakketten. Bij landschapspakketten gaat het bijvoorbeeld om een houtsingel, knotboom, bomenrij, kikkerpoel of natuurvriendelijke oever. Randenpakketten zijn bijvoorbeeld bloemrijke rand en akkerrand. Om iedereen mee te laten genieten van het mooie platteland is het recreatiepakket – wandelpad over boerenland- opgenomen. Aan ieder pakket zijn eisen voor inrichting en beheer gekoppeld en een beloning voor de deelnemer. De afspraken tussen de particulier en de overheid wordt gesloten voor een periode van 6 jaar. Wanneer gekozen wordt voor omzetting van landbouwgrond naar natuurgrond dan is dit permanent.
In het gebiedscontract dat afgesloten wordt met de provincie kan de gemeente aangeven voor welke pakketten geld beschikbaar wordt gesteld. Eind december 2012 loopt het huidige gebiedscontract af.

Eigen regeling: beheervergoeding particuliere landschapselementen
In Gemert-Bakel is in het verleden veel geïnvesteerd in het terugbrengen en beheren van kleine landschapselementen. Veel van deze kleine landschapselementen staan op particuliere grond. Voor het behoud en beheer van deze kleine landschapselementen heeft de gemeente Gemert-Bakel een budget beschikbaar

voor het uitkeren van beheervergoedingen, de zgn. “eigen regeling” (budget Natuur en Landschap). Alle bij Stichting Landschap Bakel-Gemert (SLBG) aangesloten vrijwilligersgroepen kunnen in aanmerking komen voor een bijdrage en kunnen projectvoorstellen met een kostenoverzicht indienen. SLBG is mede opgericht om 1 aanspreekpunt te hebben voor andere natuurclubs en groenwerkgroepen welke volledig zelfstandig draaien. Zij kunnen rekenen op ondersteuning en belangenbehartiging door SLBG.

Bosbeheer
Bosbeheer omvat de planning, uitvoering en evaluatie van alle maatregelen die nodig zijn om een bos in stand te houden en de maatschappelijk gewenste functies van het bos optimaal te vervullen. Gemert-Bakel zet in op bos met een grote recreatieve functie, voldoende natuurontwikkeling en zoveel houtproductie dat het beheer budgettair neutraal kan worden uitgevoerd. Hiertoe wordt de bomenkap ingericht op het bevorderen van dikke bomen met rechte stammen (toekomstbomen), op het bevorderen van natuurlijke verjonging, het verwijderen van hinderlijke exoten en het in stand houden van recreatieve voorzieningen.
De planning en uitvoering van het bosbeheer wordt vastgelegd in een bosbeheersplan. Voor de uitvoering van het plan wordt jaarlijks een uitvoeringsschema gemaakt waarin staat welke maatregelen wanneer moeten worden genomen. Ook wordt een budget opgesteld, waarin een schatting van de kosten en opbrengsten van de verschillende maatregelen wordt gepresenteerd. Men kan daarbij denken aan maatregelen om het bos te verjongen, de samenstelling van het bos aan te passen, recreatie in goede banen te leiden, houtoogst vast te stellen en met minimale schade uit te voeren, speciale maatregelen te nemen om de natuurwaarde (incl. wild) van het bos te verhogen, eventuele jacht te reguleren, regelmatig toezicht in het bos uit te voeren enz.
Voor de meeste activiteiten die hierbij horen is specifieke kennis, vakbekwaamheid en specifiek materieel noodzakelijk. Het is bijvoorbeeld van belang de grootst mogelijke efficiency na te streven bij de uitvoering van dunningswerk om hoge houtoogstkosten te vermijden Duidelijk is, dat gemechaniseerde houtoogstmethoden in toenemende mate worden ingezet. Snelheid van werken, ergonomische voordelen, korte doorlooptijd van werken door grotere mate van licht- en weersonafhankelijkheid en afnemende beschikbaarheid van vakbekwame mensen die in handwerk zware arbeid willen en kunnen doen, maken deze tendens onomkeerbaar. Daarnaast is het van belang dat de activiteiten goed gecoördineerd worden.

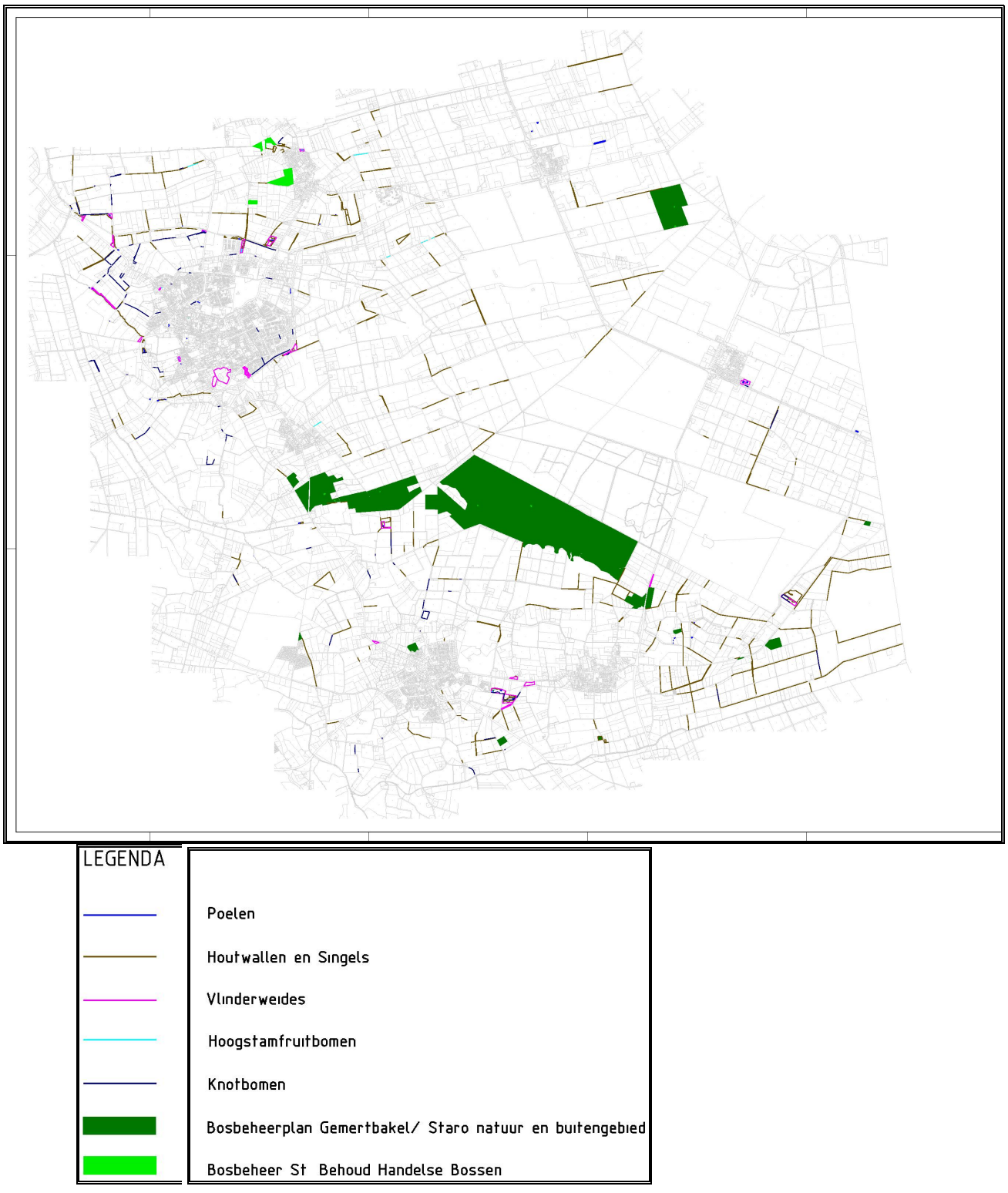
Het hierboven genoemde bosbeheer met alle genoemde activiteiten wordt voor het grootste gedeelte (415ha) uitgevoerd door Staro (bosbeheerder). Dit vindt budgettair neutraal plaats. Dit is mogelijk doordat de opbrengsten van het bos (uit houtoogst) in het fonds egalisatie reserve bossen is gestort waarmee de beheerder betaald kan worden. Staro besteedt de houtoogst aan op basis van een jaarlijks werkplan. De feitelijke houtoogst wordt uitgevoerd door gespecialiseerde bedrijven met geautomatiseerde kapmachines. Staro bezit de nodige expertise om de doelen uit het bosbeheerplan te behalen, neemt administratief en boekhoudkundig werk van de gemeente uit handen, houdt toezicht en is in staat het optimale uit de houtoogst te halen. Zij zijn ook in staat om alle activiteiten goed te coördineren en hebben hiervoor voldoende capaciteit.

Daarnaast wordt ongeveer 7 ha bos beheerd door Stichting Behoud Handelse Bossen. Zij doen dit eveneens zonder dat dit de gemeente budget kost, maar niet op basis van een bosbeheerplan (wat wel wenselijk is). Zij ontvangen geen beheervergoeding, maar hebben inkomsten uit de houtopbrengsten van het bos.
Verder liggen er nog verschillende kleine gemeentelijke bosperceeltjes verspreid over de gemeente die door het werkterrein OH worden onderhouden of niet worden onderhouden. Deze zijn onder de noemer bosplantsoen ondergebracht.

Onderhoud en beheer openbaar groen (natuur- en landschapselementen)

Het beheer van gemeentelijke eigendommen wordt uitgevoerd door de eigen onderhoudsdienst, de Atlant Groep en aannemers (op projectbasis). Samen wordt een groot aantal kleine landschapselementen en vele hectaren houtsingels, bloemenweides en bossen onderhouden.

Figuur 1 geeft een beeld van de kleine landschappelijke elementen en de bossen buiten de bebouwde kom.

Figuur 1: overzichtskaart natuur- en landschapsbeheer

In tabel 1 is aangegeven wie het beheer in de huidige situatie uitvoert en tegen welke kosten. Hierbij zijn alle activiteiten opgenomen die mogelijk over te dragen zijn aan vrijwilligers.

Beheergegevens kleine landschappelijke elementen buiten bebouwde kom							
	totaal kosten	Waarvan Eigen Personeel	Atlant	aannemers	Inzet eigen materieel	aantal	ha
Bomen							
hoogstamfruitbomen	€ 1.668,81	*€ 1.126,81*			*€ 542,00*	179	
knotwilgen	€ 10.124,72	*€ 6.837,72*			*€ 3.287,00*	1086	
Houtsingels en (bos)plantsoen	€ 133.700,00	*€ 93.600,00*	*€ 12.000,00*	*€ 3.500,00*	*€ 24.600,00*		42,55
Bloemenweide's	€ 17.300,00	*€ 6.561,00*		*€ 5.047,00*	*€ 5.692,00*		6,1
Poelen	€ 6.750,00	*€ 5.570,00*	*€ 510,00*		*€ 670,00*	49	
Bossen*	€ 0						422
Totaal kosten (schatting)	€ 169.543,53	*€ 113.695,53***	*€ 12.510,00*	*€8.547,00*	*€ 34.791*		

Tabel 1: beheergegevens buiten bebouwde kom

**de bossen worden budgettair neutraal beheerd*

*** dit komt overeen met ± 2,2 fte*

Kosten bosbeheer

De kosten voor het bosbeheer door Staro bestaan niet alleen uit een beheergedeelte. Ze verzorgen ook het boekhoudkundig gedeelte (administratie) voor de gemeente en leveren jaarlijks een werkplan en jaarverslag op basis waarvan de doelen uit het bosbeheerplan getoetst kunnen worden. Zoals aangegeven zet Gemert-Bakel in op bos met een grote recreatieve functie, voldoende natuurontwikkeling en zoveel houtproductie dat het beheer budgettair neutraal kan worden uitgevoerd. De kosten voor beheer en uitvoering zijn om die reden ook uitgesplitst. In 2012 zijn de kosten voor het bosbeheer door Staro geraamd op € 12.250. De kosten voor uitvoering zijn geraamd op € 16.850. De uitvoeringskosten verschillen jaarlijks en hierin zitten de kosten voor verjonging van het bos, bestrijding van ongewenste soorten, aanleg en onderhoud van recreatieve voorzieningen en aanvullende maatregelen (bijv. ringen bomen). Aan de inkomstenkant staat daartegenover een houtopbrengst van € 12.375 en een subsidie van € 23.200. Indien er sprake is van een overschot op het totale bosbeheer, dan wordt dit gestort in de egalisatiereserve Bossen. De stand van deze reserve is per 1-1-2012 € 40.221. Indien er in een bepaald jaar minder opbrengsten zijn (houtoogst en subsidie), dan worden de kosten voor het beheer en/of de uitvoeringskosten uit de egalisatiereserve betaald. Op deze manier kun je het beheer budgettair neutraal blijven uitvoeren.

Nieuwe situatie – wat willen we?

Onderhoud en beheer natuur- en landschapselementen bij particulieren

Natuur- en landschapsbeheer bij particulieren wordt overgelaten aan de regeling die daarvoor bedoeld is: STIKA. Dit betekent dat we hier als gemeente niet langer via een eigen regeling beheervergoedingen voor ter beschikking stellen. Een voorstel voor voortzetting van STIKA in 2013 en 2014 zal dit jaar nog worden voorgelegd aan het college van b&w en de raad.

SLBG kan uiteraard verder gaan met het beheren en onderhouden van natuur- en landschapselementen bij particulieren. Dit kan zij rechtstreeks regelen bij en met de particulieren. De gemeente heeft daarin geen rol (meer).

Onderhoud en beheer natuur- en landschapselementen gemeentelijke eigendommen

De volgende beheeractiviteiten komen in aanmerking voor overdracht aan vrijwilligersorganisaties[2]: beheer van hoogstamfruitbomen en knotbomen, snoeien van houtsingels, houtwallen en kleine bospercelen, bloemenweides/bloemrijk grasland en onderhoud van poelen.

[2] *Uit onderzoeksrapport "beheer natuur- en landschapselementen door vrijwilligersorganisaties"*

Voor deze beheeractiviteiten zijn eenvoudige beheerpakketten samengesteld met bijbehorende beheervergoedingen.

Bosbeheer
Zoals beschreven in de huidige situatie is bosbeheer meer dan het kappen van bomen. Gemert-Bakel zet in op bos met een grote recreatieve functie, voldoende natuurontwikkeling en zoveel houtproductie dat het beheer budgettair neutraal kan worden uitgevoerd. Hiertoe wordt de bomenkap ingericht op het bevorderen van dikke bomen met rechte stammen (toekomstbomen), op het bevorderen van natuurlijke verjonging, het verwijderen van hinderlijke exoten en het in stand houden van recreatieve voorzieningen.
Daarbij is overdracht van deeltaken aan vrijwilligers goed mogelijk. Dit is ook zo bevestigd door de vrijwilligers. Voor het grootste deel echter blijft uitbesteding aan een daartoe gespecialiseerd bedrijf de voorkeur hebben. Vrijwilligers bezitten niet de benodigde expertise en capaciteit om de doelen uit het bosbeheerplan efficiënt en met zo weinig mogelijk kosten te behalen. Ook zij zouden taken weer uit moeten besteden aan aannemers (o.a. houtkap) wat op dit onderdeel geen bezuiniging oplevert. Daarnaast zou bij overdracht aan vrijwilligers het administratief en boekhoudkundig gedeelte teruggaan naar de gemeente.

Voorgesteld wordt om de organisatie van het bosbeheer niet te wijzigen. Dit betekent dat het grootste gedeelte (415ha) uitbesteed blijft. Hiervoor zal een overeenkomst opgemaakt worden waarin de voorwaarde wordt opgenomen dat beheeronderdelen door vrijwilligers ingevuld moeten worden. In overleg met de bosbeheerder zal bekeken worden welke kleine bospercelen en welke beheeronderdelen overgedragen kunnen worden aan vrijwilligers. Ook de gemeentelijke kleine bospercelen worden overgedragen aan vrijwilligers. Het is wel van belang dat voor het onderhoud van de bossen een geactualiseerd bosbeheerplan wordt gemaakt. Dit geldt ook voor de 7ha bos die door Stichting Behoud Handelse Bossen worden beheerd.
Als uitgangspunt blijft overeind dat het bosbeheer budgettair neutraal plaatsvindt. Er vindt in die zin geen wijziging plaats in de werkwijze.

Regie, coördinatie en uitvoering
De gemeente neemt voor de beheeractiviteiten de regierol. De coördinerende rol voor werkzaamheden binnen natuur- en landschap door vrijwilligers wordt neergelegd bij Stichting Landschap Bakel-Gemert. De uitvoering ligt bij de verschillende vrijwilligersorganisaties die aangesloten zijn bij SLBG.
Een jaarlijkse schouw is voldoende om de uitgevoerde taken te bekijken en eventueel bij te sturen. Dit was al zo binnen de huidige ‘’eigen regeling’’. De te beheren gebieden moeten wel een bepaalde omvang hebben om te voorkomen dat er teveel administratieve handelingen bijkomen.

Beheervergoeding
Voor de beheervergoeding is als basis 33% van de vergoeding genomen die door STIKA gehanteerd wordt. In de STIKA-vergoeding is rekening gehouden met arbeidskosten, materiaal- en materieelkosten. De STIKA-vergoeding is daarnaast gebaseerd op “Het Groene Boek” en het gangbaar uurtarief uit deCAO-bedrijfsverzorging zoals gehanteerd in de KWIN-veehouderij 2009-2010. De STIKA-vergoeding is daarmee een realistische vergoeding van de beheertaak als deze door een aannemer uitgevoerd zou worden. Nu deze door vrijwilligers uitgevoerd kan worden en tegelijkertijd een bezuiniging moet opleveren is een vergoeding van 33% redelijk. Ter vergelijking: de medewerkers van Atlant Groep zitten op ongeveer 50% van de STIKA-vergoeding.
In onderstaande tabel is aangegeven wat de financiële gevolgen zijn bij uitbesteding aan vrijwilligers van de beheeractiviteiten die we geschikt achten. De kosten per stuk of per m2 zijn een schatting en een gemiddelde op basis van de kosten die we gemaakt hebben in 2011. Immers per gebied of onderdeel kan hier toch veel verschil in zitten. Een dikke knotwilg vergt meer aan beheer dan een dunne. Tabel 2 geeft een beeld van de huidige kosten en het voorstel voor de beheervergoeding bij uitbesteden.

Beheeractiviteit	Aantal of m2	Voorstel beheervergoeding
Hoogstamfruitbomen	179	€ 3,53/stuk
Knotbomen	1086	€ 2,20/stuk
Houtsingels, houtwallen en kleine bospercelen	425.500 m2	€ 3,86/are
Bloemenweides/bloemrijk grasland	61.000 m2	€ 2,81/are
Onderhoud poelen	49	€ 39,11 per poel

Tabel 2: voorstel beheervergoeding gebaseerd op STIKA

Dominante beleidskaders

Het college heeft een aantal dominante beleidskaders vastgesteld: Visie herstelplan eigen vermogen, Structuurvisie+ en burgerparticipatie.

Het visie herstelplan eigen vermogen is het maatgevende document voor de beleidsontwikkeling en –uitvoering van de gemeente. Er wordt kritisch naar uitgaven gekeken, de gemeente zal zich steeds meer terugtrekken als instandhouder van het voorzieningenniveau en meer aan bewoners zelf overlaten. De gemeente werkt mee als vrijwilligers dit zonder extra kosten doen. Er worden geen nieuwe garantstellingen of geldleningen verleend.
De Structuurvisie+ is een instrument dat door het gemeentebestuur wordt gehanteerd om veranderingen in de juiste richting te sturen. De gemeente streeft naar het duurzaam verbinden van mens, ruimte en middelen. Een doel op het gebied van natuur en landschap is het stimuleren van natuureducatie, van, met en door vrijwilligers. De gemeente streeft naar een transitie van agrarisch- en intensieve veeteelt naar een toeristisch en recreatief aantrekkelijke gemeente. Het beschermen en toegankelijk maken van natuurlijke en cultuurhistorische landschapselementen voor inwoners en bezoekers is daarbij een van de doelstellingen. Natuurlijke en cultuurhistorische landschapselementen moeten ook in de toekomst beheerd en onderhouden worden.
Burgerparticipatie en burgerinitiatief worden als een belangrijke voorwaarde gezien om resultaten voor maatschappelijke vraagstukken te behalen en zelfredzaamheid te bevorderen. Het is een speerpunt.

Deze nota past binnen de beleidsdoelstellingen van de dominante beleidskaders. Behoud en versterking van de aanwezige natuur- en landschapselementen dragen bij aan de recreatieve en toeristische aantrekkelijkheid van het buitengebied en geven daarmee vorm aan de transitie in het buitengebied naar een andere economie.
Het overdragen van organisatie en uitvoering aan SLBG en de STIKA-structuur zijn een vorm van burgerparticipatie. Burgers komen in actie om de landschapselementen te beheren en te onderhouden en nemen hiervoor zelf hun verantwoordelijkheid binnen gestelde kaders. De gemeente pakt de regierol.
Het financiële kader vormt de randvoorwaarde die bepaalt dat er geen extra kosten gemoeid mogen zijn bij overdracht naar vrijwilligers.

Financieel kader

Zoals bepaald is in het Visie herstelplan eigen vermogen werkt de gemeente mee als dit geen extra kosten met zich meebrengt. Om die reden moet gezocht worden naar middelen binnen bestaande budgetten.

Vooralsnog zal het budget ‘Nota natuur en landschap’ hiervoor worden ingezet (Fcl 6550150).
Dit budget is de afgelopen jaren gebruikt voor diverse activiteiten m.b.t. natuur- en landschapsbeheer, kleinschalige natuurontwikkeling en natuureducatie door of in samenwerking met vrijwilligersgroepen aangesloten bij Stichting Landschap Bakel-Gemert.

2012 Budgetten

Fcl. 6550150 Nota natuur en landschap	
Beheervergoedingen (particulier eigendom)	€ 21.411
Natuurontwikkeling en educatie	€ 16.313
Fcl 6550120 Bossen bijdrage STIKA	€ 5.000
Fcl 7341121 Plattelandsontwikkeling zandgronden bijdrage STIKA	€ 5.000

De bijdrage voor STIKA ad € 10.000 is in 2011 en 2012 voor de helft betaald uit het budget plattelandsontwikkeling zandgronden en voor de andere helft uit het budget bossen (Fcl. 6550120). In de begroting is voor 2013 en verder rekening gehouden met € 5.000/jaar. Voorgesteld wordt om dit gedeelte, uit het budget bossen, over te hevelen naar Fcl. 6550150.
De beheervergoedingen kunnen vervolgens uit één budget worden betaald. Daarbij is als uitgangspunt dat we ons richten op behoud van natuur- en landschapselementen. Dit betekent dat in principe het budget voor natuurontwikkeling afneemt.
Het nieuwe voorstel voor inzet van het budget wordt dan als volgt:

Fcl. 6550150 Nota natuur en landschap 2013-2014	
Beheervergoedingen (gemeentelijk eigendom)	€ 13.862
STIKA*	€ 18.862
Natuurontwikkeling en educatie	€ 10.000

** De bijdrage voor STIKA uit budget bosbeheer overhevelen naar 6550150.*

Gestart wordt met een inschatting van de beheervergoeding voor 2013. Dit op basis van de gegevens van SLBG (zie verder bij afstemming vraag en aanbod) over 2011 die aangeven welke capaciteit zij kunnen behappen en het gegeven dat vrijwilligers opnieuw geactiveerd moeten worden. We zien de overdracht naar vrijwilligers als een groeimodel waarbij steeds meer overgedragen wordt. Of de STIKA-regeling na 2014 wordt voortgezet is nog onduidelijk.
De bezuiniging die gerealiseerd wordt moet zichtbaar worden binnen de reguliere budgetten 6550151, 6550154 en 6210120.

Uitgangspunten voor uitvoering

Afstemming vraag en aanbod
Uitgangspunt voor de gemeente is om zoveel mogelijk onderhouds- en beheeractiviteiten neer te leggen bij vrijwilligers. SLBG heeft aangegeven dat zij vrijwilligers (opnieuw) moeten activeren en dat dit tijd kost. Niettemin is het goed om te starten met een klein gebied en dit uit te bouwen. Een indicatie is datgene wat zij in het verleden beheerd hebben[3] : monitoring van 200 poelen(gemeentelijke en particuliere), schonen van 8 poelen per jaar, houtsingels (gem.1,6 ha/jr.), knotbomen (184), hoogstamfruitbomen (154) en vlinderweiden (3,2 ha/jr). Hierbij moet wel opgemerkt worden dat bij uitvoering gebruik gemaakt werd van gemeentematerieel.
Zoals eerder aangegeven willen we de coördinatie van werkzaamheden bij SLBG neerleggen. Van hen wordt daarom verwacht dat zij de bij hen aangesloten vrijwilligersgroepen informeert en betrekt bij de mogelijkheden om onderhouds- en beheeractiviteiten van de gemeente over te nemen.

Overeenkomst
Natuurlijke en cultuurhistorische landschapselementen moeten ook in de toekomst beheerd en onderhouden worden. Het is daarom van belang om bij uitbesteding van beheeractiviteiten aan vrijwilligersorganisaties een overeenkomst te sluiten voor langere tijd. Gekozen is om daarbij aan te sluiten bij de overeenkomsten die bij de STIKA-regeling worden toegepast: overeenkomsten met een looptijd van 6 jaar. Dit past ook bij de cyclus van beheeractivtiteiten waarbij sommige activiteiten 1 x in de 6 jaar uitgevoerd worden (bijv. groot onderhoud poelen).
In de overeenkomst wordt tenminste opgenomen:

- Een uitsplitsing van aantallen en/of m2 van de te beheren landschapselementen (kwantiteit);
- Een kaart met daarop aangeven waar de landschapselementen zich bevinden;
- De afgesproken beheervergoeding (per element en totaal);
- De bijbehorende beheerpakketten (kwaliteit);
- De afspraken rondom de schouw;
- De betrokken partijen met hun rol;
- De maatwerkafspraken ten aanzien van samenwerking met medewerkers van de onderhoudsdienst van de gemeente.

Overlegstructuur
Regelmatig overleg tussen SLBG en de gemeente is wenselijk zodat verschillende lopende zaken goed kortgesloten kunnen worden. Dit helpt ook om elkaar te versterken en korte heldere communicatielijnen te houden. Daarnaast is regelmatig bestuurlijk overleg gewenst zodat ook vanuit het bestuur draagvlak en betrokkenheid gewaarborgd wordt.
Voorgesteld wordt om 1 contactpersoon van de afdeling OBP aan te wijzen die vervolgens de coördinerende rol heeft binnen de gemeentelijke organisatie. De contactpersoon zorgt voor het organiseren van tenminste een jaarlijks overleg tussen SLBG en de gemeente. Afhankelijk van de behoefte van SLBG kan deze frequentie hoger zijn, dat wordt aan hen overgelaten. 1 x per jaar organiseert de contactpersoon bestuurlijk overleg tussen het bestuur van SLBG en de wethouders Mensen en Ruimte.

Verantwoording en evaluatie
In de beheerpakketten is zo goed mogelijk omschreven wat we als gemeente van het beheer verwachten. Ook is de beheervergoeding hierin opgenomen. Het is van belang om zowel de beheerpakketten als de beheervergoeding te evalueren. Tijdens de jaarlijkse schouw kunnen verschillen in opvattingen over de uitvoering van het beheer met elkaar besproken worden. Hieruit kunnen ook nieuwe afspraken en bijstelling van het beheerpakket volgen. Tenslotte kan dit ook aanleiding zijn voor bijstelling van de beheervergoeding.

[3] *Uit "beleidsvisie SLBG 2011"*

Voor de evaluatie is het ook van belang om inzicht te krijgen in de hoeveelheden die SLBG, met de bij hen aangesloten vrijwilligersgroepen, kan behappen. Dan wordt ook duidelijk welke bezuiniging behaald is.

Aansprakelijkheid
Belangrijk aspect bij overdracht van het natuur- en landschapsbeheer aan vrijwilligers is de aansprakelijkheid. Wie is aansprakelijk bij schade en wat is het risico daarbij? Dit is uit te splitsen in 2 onderdelen: schade bij derden en schade bij de vrijwilligers zelf.

*schade bij derde*n
In het algemeen geldt:
De gemeente kan onder bepaalde omstandigheden aansprakelijk worden gesteld voor schade die derden hebben geleden. De aansprakelijkheid geldt als de gemeente nalatig is in het uitvoeren van de taken waar zij verantwoordelijk voor is. Bijvoorbeeld voor de kwaliteit van het onderhoud van gemeentelijke objecten (wegen, pleinen, openbaar groen, bouwwerken en dergelijke) en voor schade die voortkomt uit gemeentelijk handelen (bijvoorbeeld schade aan voertuigen van derden veroorzaakt door medewerkers van de buitendienst). Duidelijk is dat de gemeente als eigenaar altijd aansprakelijk gesteld kan worden voor schade die derden hebben geleden. Daarbij moet de derde wel aantonen dat we als gemeente nalatig zijn geweest bij het vervullen van de zorgplicht. Bij het onderhoud en beheer van bomen en bos is de kans op schade groter dan bij bijvoorbeeld vlinderweides. Dit heeft te maken met de aard van de beheerstaak en de ernst van de mogelijke schade. Planmatig beheer draagt bij aan het verminderen van het aansprakelijkheidsrisico ofwel het claimrisico. Maar ook bereikbaarheid, afwerken calamiteiten, frequentie en vastlegging van inspecties verlagen het risico. Bij overdracht van de beheertaken is het daarom van belang om dit risico in te schatten en mee te laten wegen. Daarnaast kan de vrijwilligersorganisatie zelf aangesproken worden op schade bij derden. In de meeste gevallen wordt dit gedekt door de collectieve verzekering (zie hieronder).

schade bij de vrijwilligers zelf of door vrijwilligers veroorzaakt
De gemeente heeft een collectieve verzekering afgesloten voor vrijwilligers. De uitvoering van de collectieve verzekering ligt in de handen van Impuls bij het Steunpunt Vrijwilligerswerk en Mantelzorg. De verzekering heeft als doel dat de vrijwilliger niet in de kou komt te staan als er iets gebeurt tijdens de uitvoering van het vrijwilligerswerk. Indien er sprake is van een eigen risico en de schade wordt erkend, zal dit met de gemeente worden verrekend door het steunpunt. In 2010 en 2011 is beide jaren 1x een beroep gedaan op deze verzekering.

Conclusie: het overdragen van beheertaken aan vrijwilligers ontslaat de gemeente niet van haar zorgplicht en aansprakelijkheid. Het risico is bij het beheer van bomen en bos groter dan bijvoorbeeld bij vlinderweiden.

Planning
18 september : vaststellen nota en presentatie b&w-info in college
4 oktober b&w info in raad
oktober: informatiebijeenkomst met organisaties om uitgangspunten toe te lichten
oktober/november: sluiten overeenkomsten
2013: uitvoering